

Válaszok az opponensi bírálatokra

A bírálatokra adott válaszomban először összefoglalom a dolgozatom fő célkitűzéseit és eredményeit, és ezután együtt válaszolok a két opponensem által feltett kérdésekre.

1. A dolgozatom célkitűzése

A dolgozatomban a bővítés és determináns nélküli főnevek előfordulásait vizsgálom a magyar mondatokban. A dolgozat célja, hogy a főnévi csoportok és a predikátumok lexikai jellemzésével, valamint a mondatok szintaktikai elemzésével feltárjam, hogy milyen feltételei és milyen következményei vannak az ún. pusztá főnevek előfordulásának a magyar mondatokban. A vizsgálatomat az alanyi és a tárgyi funkciójú főnévi csoportokra korlátozom. Az elemzés keretében a lexikai-funkcionális grammatika szolgál. Ebben a modellben ábrázolom a pusztá főnévi alany és tárgy előfordulásának lehetőségeit és következményeit a predikátumok argumentumstruktúrájának, és a predikátumok, valamint a főnevek lexikai jegyeinek definiálásával, továbbá a mondatok c-struktúrájának szükséges annotálásával.

2. A jelenségek magyarázatának szintjei

A pusztá NP-vel kapcsolatos jelenségek részben szemantikaiak, részben szintaktikaiak (én az utóbbiakra koncentrálok, de elkerülhetetlen, hogy az előbbiekről is szót ejtsek), de biztos, hogy függenek a predikátum lexikonbeli felépítésétől, ezért olyan grammatikai modellt kellett választanom, ahol a szintaktikai – szemantikai - lexikonbeli tulajdonságokat egyaránt, azonos súllyal jellemezhetem. Ezért nem olyan modellt választottam az elemzéshez, amely a grammatikai relációkat konfigurálisan definiálja, noha a témával foglalkozó szakirodalom inkább ilyen keretben mutat elemzési példákat. Az is igaz, hogy a kifejezetten pusztá NP-kkel foglalkozó irodalom inkább szemantikai, mint szintaktikai.

A vizsgált jelenségek reprezentálásakor még nyilvánvalóbbá vált, hogy a transzformációs modellek nem nyújtanának elegendő lehetőséget a jelenségek magyarázatára. Az elemzéseimből kiderül, hogy a pusztá NP-t tartalmazó mondatok esetében a mondatokhoz, illetve azok felépítéshez rendelt kötelező értelmezésekre kell hivatkoznunk. Ez könnyen megvalósítható az LFG-ben a c-struktúra csomópontjainak annotálásával, de nem látom ilyen egyszerűen megvalósíthatónak ugyanezt egy olyan modellben, amelyben a kiértékelő (logikai) modul elsősorban a szintaktikai fában reprezentált hatókörökre, illetve a (funkcionális) projekciók értelmezésére hivatkozik. Ezzel természetesen nem azt állítom, hogy az elemzés transzformációs modellben lehetetlen lenne, de több olyan új funkcionális csomópont feltételezésével járna együtt, amelyre semmilyen szórendi bizonyítékot nem lehet találni.

3. Elkötelezettség az implementálhatóság mellett

A másik ok, ami miatt az LFG-féle elemzési lehetőség szimpatikusabb volt számomra az az, hogy az utóbbi években a nyelvészeti munkámban jelentős szerephez jutott az implementálhatóság kérdése, és az ott releváns szempontokat ebben a dolgozatban is érvényesíteni akartam.

A legfontosabb szempont az, hogy a megfigyelt jelenségekkel kapcsolatban nemcsak azt kell megállapítanunk, hogy mivel függenek össze, hanem azt is, hogy ezeket az összefüggéseket milyen reprezentációs szinten kellene megjelenítenünk. Arra törekedtem, hogy a dolgozatomban egy gépi intelligencia számára feldolgozható információ- és összefüggés-részletekre bontsam a jelenségeket. Ez a célkitűzés némileg talán különbözhet az alapkutatói tudományos munkákban megszokott célkitűzésektől. Az eltérés például abban áll, hogy mekkora jelentőséget kell tulajdonítanunk a kivételeknek. A célkitűzéseim alapján különös jelentősége van annak, hogy az általánosításoknak meg nem felelő kivételes jelenségeket alaposan körbejárjam, és megállapítsam, hogy a kivételesség milyen szinten ragadható meg.

4. A példamondatokról

A dolgozatomban a megszokottnál több példamondatot vizsgálok. Ez részben a célkitűzésekkel, részben a puszta NP-t tartalmazó mondatok jellegzetességeivel függ össze. A puszta NP-t tartalmazó mondatok megítélése nagyon ingadozó, jobban függ az éppen aktuális nyelvhasználati módtól (nyelvi kódtól), mint a determinánssal ellátott főneveket tartalmazóké. Egy-egy példa megítélésénél sokat számít az intonáció, gyakran a puszta NP formája (az LFG FORM jegyének értelmében) vagy korlátozás mutatkozik a puszta NP jelentésére vonatkozóan. Ezeknek a jelenségeknek a feltárásához nem elégedhettem meg egy-egy mondatnyi illusztrációval.

Mivel a puszta NP-t tartalmazó mondatoknak nagyon változó a megítélésük (erre is igyekszem magyarázatot adni a dolgozatomban), komoly probléma az, hogy ha megkérdezek bizonyos számú magyar anyanyelvű beszélőt, és minden esetben a többség véleményét fogadom el (noha a minta nyilván nem lehet reprezentatív), akkor vajon egy koherens grammatikai rendszert alkothatok-e, hiszen egyáltalán nem biztos, hogy mindig ugyanazok tartoznak a többségbe a mondatok megítélésénél. Ezért az esetek nagy részében marad az introspekció: a mondatok megítélése elsősorban az én véleményemet tükrözi, és csak akkor térek el ettől, ha sokan és eléggé egybehangzóan ítélik meg másképp a mondatokat. A grammatikai rendszer építése szempontjából ez persze nem túl szerencsés alku, mert a rendszer biztosan koherensebb lenne az ilyen engedmények nélkül, de ebben az esetben a példamondataim miatt még több kritika érne.

5. Kiindulási hipotézis és következtetések

5.1. Kiindulási hipotézis

Az eredeti elképzelésem szerint a régensek lexikai jellemzését adtam volna meg abból a szempontból, hogy előfordulhat-e valamilyen bővítményükként nem-referenciális főnévi csoport. A probléma a Határozatlansági és a Specifikussági Feltétel tanulmányozásakor merült fel bennem, és azok mintájára kívántam megoldani, a megoldást pedig a teljes formalizálásával LFG-keretben akartam megadni, mivel a régensek speciális lexikai jegyeinek megragadásában láttam a jelenség reprezentálásának kulcsát. Vagyis úgy is mondhatnám, hogy Alberti 1997-ben megjelent cikkéből kimaradt részeket akartam megírni: a nem-referenciális főnévi csoportok igemódosítóként való előfordulásainak szabályait, amit az idézett cikk magától értetődőnek feltételez és nem fejt ki részletesen.

Az eredeti feltevésem az volt, hogy ige és puszta NP a semleges mondatokban minden esetben komplex predikátumot alkot, és az aspektus nem játszik igazán fontos szerepet a jelenségkör leírásában, mert ezek a predikátumok alapvetően folyamatos aspektusúak, néhány lexikalizálódott alaktól eltekintve. Elfogadtam Komlósynak azt az elemzését, hogy ezekben a szerkezetekben a főnévi csoport valójában módosító szerepű predikátum, amely a régens egyik egzisztenciálisan lekötött argumentumáról tesz állításokat. Azt tartottam feladatomnak megragadni, hogy mely régensek alkalmasak ebben a szerkezetben való részvételre.

A vizsgálat során először azt találtam, hogy a puszta NP-t tartalmazó szerkezetek különféle értelmezési típusokba sorolhatók, mint pl. a 'vmit szokott csinálni, vmi a foglalkozása', lásd *Péter öltönyt hord.* vagy *Péter kutyákat nevel.* vagy a 'vmit bizonyos mozdulattal vagy egyéb cselekvéssel létrehoz' lásd *A királylány rózsát lép.* vagy *A csacsi aranyat tüsszentett.* stb. Egyéb ilyen szerkezetek például a 'vmi vhova kerül (és általában ezzel gondot okoz)' lásd *Homok megy a szemébe.* vagy *Bibircsók nő az orrán.* Találtam néhány többé-kevésbé lexikalizálódott szerkezetet, mint pl. *Péter fát vág.* vagy *Vendég érkezett.*, amelyekben a puszta NP-s vonzat szerepében csak nagyon kevés főnév fordulhat elő, vagyis nem jó a **Péter papírt vág.* vagy az **Apáca érkezett.* semleges mondatként. Ezekből a példákban kiindulva a saját mondatmegítéléseim alapján arra a következtetésre jutottam, hogy ezeken a szerkezeteken kívül a puszta NP-t alanyként vagy tárgyként tartalmazó mondatok nem is lehetnek semlegesek. Vagyis nem tekintetem semlegesnek a *Péter könyvet olvas.* mondatot, szemben a lexikalizálódottnak tekintett *Péter újságot olvas.* vagy *Péter tévét néz.* mondatokkal. Ugyanígy kontrasztív hangsúlyúnak és értelműnek tartottam a *Péter cikket ír* mondatot, szemben a semleges, de csak ezzel a tárggyal semleges *Péter levelet ír* mondattal. Mivel az alanyi és tárgyi puszta NP-k vizsgálata is egyre nagyobb és szövevényesebb anyagot eredményezett, ezért ezekre korlátoztam a dolgozat témáját.

Az előbb említett mondatmegítéléseimmel az általam megkérdezettek (nyelvészek és nem-nyelvészek) nem értettek egyet. Mint kiderült, a többség, vagyis gyakorlatilag az összes általam megkérdezett informáns számára a *Péter cikket ír* és a *Péter levelet ír* vagy a *Péter könyvet olvas* vagy a *Péter újságot olvas* nem különbözik egymástól. Az én nyelvérzésem szerint van egy elég hatékony teszt a különbségtételre, ez pedig az, ha a *gyakran* határozóval bővíttem a mondatot: nekem rossz a *Péter gyakran könyvet olvas* és jó a *Péter gyakran újságot olvas*. Még jobban érzékelhetővé lehet tenni a különbséget a mondatok tovább bővítésével, ami lehetőséget ad arra, hogy megfigyeljük, hogy az ige utáni szakasról teljesen leirtódik-e a hangsúly vagy csak az igéről: *Péter gyakran könyvet olvas a buszon.* / *Péter gyakran újságot olvas a buszon.* Vajon mindkét mondat esetében eshet-e nyomaték a *buszon* szóra? Az én nyelvi intuícióm szerint nem mindegyik esetben, csak az újságolvasás esetében, a *könyvet olvas* szerkezet mellett a *buszon* szón nem lehet hangsúly, és ez azt mutatja, hogy ez a mondat nem semleges.

A *gyakran*-nal kiegészített mondatok már megosztják (az általam megkérdezett) anyanyelvi beszélőket: van, akinek mindkét *gyakran*-os mondat rossz, van, aki hasonlóan ítéli meg, mint én, és alig akadt olyan, akinek mindkettő jó lett volna.

Mivel a kiinduló mondataimnál (*Péter könyvet olvas, Péter újságot olvas*) a többség nem értett egyet a megítéléseimmel, ezért kénytelen voltam megváltoztatni azokat, és abból kiindulni, hogy ezek a mondatok mind grammatikusak semlegesen is. Némi gyakorlattal kétféle hangsúlyozási és értelmezési mintát sikerült megkülönböztetni a puszta NP-t tartalmazó mondatok esetében (eltekintve a speciális szerkezetektől, és megmaradva a puszta NP-s tárgy + ige sorozatok vizsgálatánál): az egyik esetben a puszta NP a referenciális, nem-specifikus főnevekhez hasonló viselkedést mutatott, a másik esetben az eredeti feltevésemmel megegyező módon komplex predikátumot alkotott az igével, legalábbis egy kissé naív, introspektív értelmezés alapján. Ezt a gyanút sikerült a visszautalási tesztekkel is igazolni. Ugyanakkor az is kiderült, hogy a komplex predikátumoknál feltételezett és általánosan elfogadhatónak is tűnő folyamatos aspektussal szemben a referenciális puszta NP + ige szerkezetek aspektusa nem egyértelmű: ezek a predikátumok (itt a régensre és a tárgyi vonzatra közösen gondolok) lehetnek folyamatos és befejezett aspektusúak egyaránt.

A most felsorolt megállapításaimat igazolja, hogy Kiefer (1990-91) hasonló megállapításokra jutott a tárgyi puszta főnév + ige szerkezetek vizsgálatakor. Kiefer (1990-91) a megoldást a predikátumok lexikai jellemzésében látta. Mint az előbbiekből kiderül, a kiindulási hipotézisem nekem is ez volt, de a megkérdezett anyanyelvi beszélők egybehangzó mondatmegítélései alapján (vagyis hogy szinte minden puszta főnevet tartalmazó mondatot elfogadhatónak tartottak) más megoldást kellett keresnem.

A másik probléma az volt, hogy a szakirodalom nagyobb részében a puszta NP-ket általában a nem-specifikus NP-k a esetének tekintik, de én a nem-specifikus főnevek jellemzésére alkotott puszta NP-s példamondatokat szinte egyetlen esetben sem találtam semlegesnek a szakirodalmi hivatkozásokban.

A kevés szintaktikai mellett elsősorban szemantikai irodalmat találtam, amely kifejezetten a puszta NP-kkel foglalkozik, de az ilyen írások meg általában éppen ennek az ellenkezőjét állítják: a puszta NP-ket (szintaktikailag is) inkorporált főneveknek tekintik, vagyis szintaktikailag jóval korlátozottabb szerepet tulajdonítanak neki, mint a szintaktikai megközelítésű, a nem-specifikus jelenségekkel foglalkozó tanulmányok.

A célkitűzésem mindezek után egy olyan, alapvetően lexikalista és szintaktikai megközelítésű megoldás kidolgozása volt, amely az igék argumentumszerkezetének további specifikálásával, a főnevek lexikai leírásába újabb jegyek bevezetésével, valamint a mondat szintaktikai szerkezetében adott annotálásokkal meg tudja mutatni, hogy

- mely igék vehetnek fel nem-referenciális főneveket vonzatként,
- és mikor milyen körülmények között fordulhatnak elő puszta NP-k a mondatban alanyi és tárgyi funkcióban.

5.2. A konklúzió

A dolgozatom ötödik fejezetben foglalom össze a megelőző három fejezetben talált jelenségeket, és próbálok rájuk az LFG keretében elemzést adni.

Az ötödik fejezetben a specifikussági jelenséget bemutató (második) fejezetben összegyűjtött predikátumokból indulok ki. A predikátumok újracsoportosításánál mutatok rá arra, hogy nem ugyanazok a körülmények befolyásolják a puszta NP-k előfordulását a mondatokban, mint a determinánssal ellátott főneveket, vagyis úgy is mondhatjuk, hogy a puszta főnév nem egyszerűen determináns nélküli főnév.

A puszta NP-knek három alapvető előfordulási típusát különböztetem meg az ötödik fejezetben.

Az első típusba a többé-kevésbé „rögzült”, „megkövült” szerkezetek tartoznak. Az ezekre vonatkozó megszorítások (bővíthetőség stb.) jól jellemezhetőek az LFG-ben az idiómákra nyújtható elemzéssel, és megfelelnek az LFG-modellben az ilyen jelenségekhez társított megszorításoknak. A puszta NP-knek ebbe a körébe tartoznak a szakirodalomban illusztrációként gyakran felbukkanó mondatok. Az ilyen szerkezetek között találunk idiómát (vihar támadt), kollokációt (*vendég érkezett, fát vág*), vagy egyéb, állandó jelentéssel bíró szerkezetet ('vmi vhol van, és ott gondot okoz', pl.: *Egér van a kamrában*). Ez utóbbi jellemzését nem a lexikonban, hanem a c-struktúra annotálásában tartom megvalósíthatónak.

A második típusba azok a szerkezetek tartoznak, ahol a puszta NP hasonló szerepet tölt be, mint a határozatlan névelős főnév (vagy egyéb gyenge főnévi csoportok) a mondatban. A mondat eseményének aspektusát azokhoz hasonlóan befejezetté teszi (vagy progresszívvé, de az imperfektív olvasat kevésbé lehetséges, mint specifikus NP-vel), vissza lehet rá utalni, viszont „cserébe” gyakran elvárja, hogy bővített formában jelenjen meg, egyébként csak kontrasztívan ejthető és értelmezhető (*énekkart alakít, ház épül, levelet ír vkinek*). A bővített puszta NP és a bővítetlen között a referencialitási fokban látok eltérést, amire a predikátumok a lexikai leírásukban tehetnek megszorításokat, ami aztán mind a c-struktúrában (szórendi kérdésekben), mind az f-struktúrában (aspektusban) érvényesül.

A harmadik típusa a puszta NP-knek (ahova egyébként az előbb említett szerkezetek egy másik típusú használata is tartozik, pl. *egész nap levelet ír, éppen autót vesz*, de egyéb példák is vannak, pl.: *öltönyt hord, kutyát nevel*), amelyre az a jellemző, hogy a puszta NP egyértelműen nem-referenciális természetű, sokkal inkább másodlagos predikátum. Erre a típusra aspektuális (folyamatos aspektus) és tematikus szereppel kapcsolatos (ágensi alany) megszorítások is vonatkoznak. A szerkezet egyenértékű az *úszni van / autót venni van* szerkezetekkel. Más példák habituális eseményeket ír le, és ilyen megszorítások nem vonatkoznak rá. Ezekben az altípusokban a puszta NP-kre nem lehet visszautalni, és nem is bővíthetőek sem jelzőkkel, sem határozókkal.

Bár a dolgozatomban adok egy rövid nem-formális áttekintést arról, hogy milyen módon tartom elképzelhetőnek ezeknek a „komplex predikátum”-jellegű szerkezeteknek a szemantikai kezelését az LFG-ben, a dolgozatom célkitűzése nem a szemantikai, hanem a szintaktikai elemzés, amit lexikai jegyekre támaszkodva tudok végrehajtani.

5.3. A javasolt megoldás lényege

Három fontos szempontot próbáltam a megoldásomban megragadni:

- Először is azt, hogy az elemzendő szerkezetekről válasszuk le azokat, amelyeket a lexikonban kell eltárolnunk. A munkámat megnehezítette, hogy a szakirodalom jelentős része éppen ezeket a legjobban ismert példákat használja, noha ezek egyszerűen állandósult szókapcsolatok, és éppen ezért szabályokba nehezen sorolhatók. Azt gondolom, hogy a disszertációm egyik fontos eredménye annak kimutatása, hogy a pusztá NP-k vizsgálatok ezeket a példákat ki kell hagynunk az elemzésből.

- A második fontos szempont az volt, hogy a pusztá NP-k előfordulását nagyon jól megragadható szintaktikai szempontok befolyásolják: a pusztá NP a magyar mondatban az igevivő pozíciójában akar lenni. Amely igék mellett nem létezik ilyen pozíció (akár hangsúlykérő voltak, akár igekötősségük miatt), azok mellett a pusztá NP nem fordulhat elő vonzatként. Ennek kimondását nehezíti, hogy az „alkalmatlan” igéket könnyű szemantikai osztályokba is sorolni, és ekkor úgy tűnhet, mintha ezekkel a szemantikai osztályokkal lenne kapcsolatos a pusztá NP-k kizárása, illetve, hogy a mondat szerkezet megváltozásakor ez a feltétel „megszűnik”, azaz, ha a mondat nem az igei predikátum köré szerveződik, vagyis van valami egyéb, „fontosabb” predikálás a mondatban (fókusz, egzisztencialitás stb.), akkor már nem játszik a mondat szerkezetében kulcsfontosságú szerepet az igevivő, és így a pusztá NP (és pl. az igekötő) sem ragaszkodik hozzá. Ez természetesen összefügghet azzal is, hogy az igevivő kitöltöttsége aspektuális jelentőséggel bír, de csak a semleges mondatokban.

- A harmadik fontos szempont az volt, hogy a pusztá NP-t tartalmazó mondatokra (mármint azokra, amelyek nem lexikalizálódtak) általában valamilyen értelmezési kényszer vonatkozik a magyarban. Ezt nagyon egyszerűen illusztrálni lehet olyan mondatokkal, amelyek számunkra nem ismert jelentésű szavakat tartalmaznak:

(1) Péter krahált egy cibult.

Az (1) mondatról nem tudhatjuk, hogy folyamatos-e vagy befejezett, hogy iránytárgy van-e benne vagy eredménytárgy, illetve hogy a benne lévő tárgy specifikus vagy nem-specifikus. De azt tudjuk, hogy ha folyamatos, akkor a tárgy iránytárgy és specifikus. Ha befejezett, akkor a tárgy eredménytárgy és nem-specifikus. Hogy az ige lehet-e folyamatos vagy befejezett, az az ige jelentésétől függ (vagyis valóban lexikális információ).

(2) Péter cibult krahált.

A (2) mondat is két lehetséges mondat valójában: a tárgy vagy eredménytárgy, és a mondat ekkor lehet befejezett, vagy a tárgy iránytárgy, ekkor a mondat csak folyamatos lehet, ráadásul ekkor a cibulkrahálás a krahálásnak valamilyen altípusa. Ebben az esetben is az ige jelentése (lexikális korlátozottsága, telikussága) mondja meg, hogy melyik szerkezetet tulajdoníthatjuk a mondatnak.

Mindez azt jelenti, hogy nem a lexikonban vannak felsorolva a lehetséges pusztá NP-vonzatok, hanem a szerkezeteknek van egy olyan jegyük, amely megszabja, hogy a megfelelő csomópontban álló pusztá NP-nek ilyen vagy olyan értelmet kell nyernie.

Fontos konklúziójának tartom a dolgozatomnak, hogy ezáltal magyarázható az is, hogy a pusztá NP-t tartalmazó mondatok megítélése miért nagyon változó: ugyanis az előírt

kötelező értelmezések nem mindenkinek lehetségesek az adott mondatban éppen szereplő predikátummal vagy a puszta NP által tartalmazott főnév jelentésével. Természetesen megfelelő szövegkörnyezetbe helyezve a mondatok valójában mindig elfogadhatóak lesznek, csak az informánsoknak nem feltétlenül jut eszükbe lehetséges szövegkörnyezet.

5.4. Konkrét LFG-ötletek

Az előbb ismertetett szempontok miatt a következő LFG-megoldást javasoltam a dolgozatomban. Azokat a predikátumokat, amelyek mellett nem fordulhat elő puszta NP, közös jeggyel látom el a lexikai leírásukban. Erre a megoldásra Laczkó Tibor (2000)-es cikke szolgáltatta a mintát a [+VM]-jegy bevezetésével. A javasolt [•VM]-jeggyel ellátandó predikátumok közös tulajdonsága a hangsúlyviszony: az ide tartozó igekötős igék, valamint a hangsúlykérő igék egyaránt megakadályozzák a puszta NP-nek az ige előtti előfordulását (márpedig ez a főnévi csoport csak ott fordulhat elő a semleges mondatban), és egyben együtt járnak a folyamatos aspektus tiltásával is (vagy befejezett aspektusú vagy állapot-igékről van szó). Az ezzel a jeggyel megjelölt predikátum-csoport magába foglalja az É. Kiss (1995) által összegyűjtött igéket is (vagyis azokat, amelyek mellett csak specifikus főnévi csoportok kaphatnak vonzatfunkciót).

A főnevek lexikai jellemzésére is bevezetek újabb jegyeket, amelyekre részben a predikátum argumentumstruktúrájának, részben a c-struktúrájának az annotálásakor lehet hivatkozni. Ezekkel a hivatkozásokkal tudom magyarázni a második fejezetben részletesen ismertetett DE-jelenségeket (ami a dolgozatomban másodlagos célkitűzése, pusztán azért, mert e nélkül nagyon nehéz lenne a puszta NP-s szerkezetek magyarázatát egységes keretben megadni), továbbá ugyanezekkel a hivatkozásokkal tudom magyarázni a puszta NP-kre vonatkozó kötelező értelmezéseket. Vagyis a dolgozatomban konklúziója az, hogy a predikátumok (a •VM jegyűek kivételével, továbbá eltekintve néhány igének az argumentumainak mennyiségére vonatkozó elvárásától) nem tiltják a puszta NP-k vonzatként való megjelenését, hanem a magyar mondat sajátossága, hogy az ilyen szerkezetek kötelezően előírt értelmezéseket nyernek.

6. Válaszok az opponensi kérdésekre

6.1 Védhetetlen hibák (figyelmetlenségek, pontatlanságok stb.)

Először szeretném röviden felsorolni azokat az opponensi észrevételeket, amelyek (sajnos) egyértelmű, védhetetlen hibákra (figyelmetlenségekre, pontatlanságokra stb.) mutatnak rá:

- Kiefer Ferenc bírálatában szerepel, hogy az, hogy a teljesítmény-igéknél nincsen folyamat, csak végeredmény, természetesen így nem állja meg a helyét, csak az, hogy az eredményt megelőző folyamat nem írható le magával az eredményigével.

- Az *Egy óra alatt varrtam az inget.* valóban jó mondat, és ez ellentétben van az én állítással. A megfelelő példa a jelenségre a (70)-es példa első „sora”: **Egy óra alatt fúrtam a falat.* Nem voltam elég körültekintő a példa folytatásában.

- A (87)-es példában, ahol a különféle specifikusságú tárgyak esetében vizsgálom a mondat aspektusát, valóban sokkal szerencsésebb, ha a példa nem eredményigét tartalmaz (*levelet ír helyett dolgozatot javít*), köszönöm.

- A koordináció problémájának felvetésekor valóban egyszerűen rossz példát választottam, és ezért tűnt fel a különbség a determinánssal ellátott és a determináns nélküli főnévi

csoportok között. A **Péter könyvet és újságot olvas. / Péter egy könyvet és egy újságot olvas.* ellentétpár rögtön nem a determináns problémájának tűnik a Kiefer Ferenctől kapott példát is figyelembe véve: *Péter rántott húst és krumplit eszik.* Vagy Komlósy András példájával: *A fiúk könyvet és újságot olvasnak.*

- Egyéb példamondatok esetében is követtem el hasonló hibákat: ahogy Gécseg Zsuzsa felhívta rá a figyelmemet, a *Péter gyakran süt pirostra egy kacsát.* (és még néhány *gyakran*-t tartalmazó mondat) egyszerűen nem értelmezhető. Helyette használható lenne pl. a *Péter gyakran lop el egy kacsát.*, mert itt legalább feltételezhető egy kacsá-halmaz, amiből lehet lopkodni. Ugyancsak elhamarkodott volt a *Gyerek született.* mondatmal kapcsolatos következtetés, amikor a **Kutya született.* stb. mondatokkal hasonlítottam össze. A *'Jánosnál maradt a könyv.* stb. típusú példákban pedig természetesen a helyhatározó az igemódosítóban van (ahogy ezt a Komlósy-féle elemzés az egyes igék melletti semleges szórendi és hangsúlyviszonyokról ki is mutatja). Szintén elcsúszott volt a *keletkezik / származik / ered* igékkel kapcsolatos példasor megítélése: ezek az igék a *gond, baj, vita, konfliktus* (és még biztos néhány hasonló főnév) puszta NP-kel kollokációt alkotnak, és természetesen nem kell, hogy az ilyen szerkezeteket tartalmazó mondatok kontrasztív hangsúlyúak legyenek. A *Vendég érkezett.* típusú mondatban az alany valóban kicserélhető pl. a *futár* szóval (vagy akár postai küldeményeket jelentő szavakkal, pl. *levél, távirat*).

- A *szegény* vagy a *szerecséntlen* speciális visszautalási tulajdonságokkal bíró kifejezéseket tartalmazó mondatok jellemzésében valóban nagyon pontatlan voltam: a speciális intonáció, amit megemlítek, a pozitív vagy negatív érzelmi attitűddel kapcsolatos, és semmi köze a tagmondatok felépítéséhez.

- Több esetben előfordul a dolgozatomban, hogy amikor egy-egy jelenségre felhívom a figyelmet, elmulasztom megemlíteni, hogy ugyanez a jelenség más példamondatokban is megfigyelhető, vagy hogy más típusú főnévi csoportokra is jellemző. Úgy látom, hogy ezek a hiányosságok nem érintik az érvelés logikáját, mert ilyenkor nem az említetlen esetekkel való összehasonlításról van szó, mégis szépséghibák. (Pl. nem minden mondat esetében hívtam fel a figyelmet a redundáns igekötőre, vagy van, ahol elmulasztottam megemlíteni, hogy a megfogalmazott állítások a determinánssal ellátott főnévi csoportra is igazak).

- A *tavaly* időhatározó – ez keres-cserél típusú hiba volt, a gyors javítás eredménye.

- A befejezett események definiálásánál (és az azokra hozott példáknál) nem utaltam arra, hogy a pillanatnyi eseményeket külön kategóriaként soroltam fel, és így a befejezett eseményeknél felsorolt időhatározók / időmódosítók és példák valóban tisztázatlanok lettek. Sajnos, szerkesztési hiba.

- A puszta NP + ige szerkezeteknek természetesen csak akkor adható progresszív olvasat, ha ezt az ige nem zárja ki (pl. amiatt, mert pillanatnyi eseményt fejez ki). Itt valóban megint pontatlanul fogalmaztam. Az *egyetemet alapít* (vagy általában *alapít* vmit) az én nyelvhasználatomban nem pillanatnyi eseményt jelöl (szemben a *megalapít* igével): valószínűleg ezért is van véleménykülönbség a példák megítélésében.

- Az inkorporáció fogalmával kapcsolatban: mivel az LFG-ben foglalt terminus, ezért semmiképpen nem akartam használni, és erre feljogosított, hogy „szigorú” értelemben véve, valóban nem inkorporálódik a magyarban a puszta NP. De a megfogalmazásom szerecséntlen volt.

- A *fát vághatott / gödröt áshatott* típusú példáknál elmulasztottam megjegyezni, hogy a kontrasztív hangsúly nélküli, semleges mondatok értelmezéséről írtam. Az itt bemutatott példák értelmezése ráadásul valóban hiányos: igenyomatékos mondatban ezek a mondatok

a különféle specifikusságú tárggyal többféle értelmezést is megengednek, amikre nem tértem ki részletesen.

- Mivel a dolgozatomban nem vállalkoztam szemantikai elemzésre, ezért időnként egyes, kissé talán metaforikus megfogalmazások nagyon homályosak maradtak. Valóban szerencsétlen megfogalmazás, amikor egyedi eseményt és eseménytípust emlegetek: arra a különbségre gondoltam, ami konkrét referenciájú egyedek létrehozását, megváltoztatását vagy érintettségét jelenti (egyedi, hivatkozható referenciákhoz kötött esemény, pl. egy levél megírása, egy könyv elolvasása), szemben azzal, amikor az ágens valamilyen típusú cselekvést végez (levélírás, könyvolvasás), de a cselekvés által érintett referensek annyira érdektelenek, hogy akár be sem vezetjük őket a mondatban. Ez utóbbi esetben a vonzatokat puszta NP tölti ki.

- Mindkét bírálóm felhívta a figyelmemet egy-két olyan helyre a dolgozatban, ahol az általam ismertett tanulmány gondolatmenetében voltak hiányosságok, amikre azonban nem mutattam rá, vagy nem elég alaposan ismertettem a hivatkozott művet: Szabolcsi (1983) egyes példáinak idézésekor a példák valóban kiegészíthetőek lettek volna, Maleczki (1995a) és Maleczki (2000) ismertetésénél idézhettem volna az általa alkalmazott definíciót a teljesítmény és az eredménypredikátumok megkülönböztetésére: nem idéztem, csak annak szellemében használtam a fogalmakat, vagyis nem az *x óra alatt*, hanem az *x órán belül* időmódosítót használtam a kétféle ige típus megkülönböztetésére, de ez így kimondatlanul félreérthető lehetett, és Farkas – de Swart (2003) ismertetésénél sem hívtam fel a figyelmet arra, hogy az általuk adott összefoglalás az individuum-szintű predikátumok és a puszta NP-k kapcsolatáról megfelel általában az ilyen predikátumok és a nem specifikus főnévi csoportok viszonyának.

6.2 Kisebb problémák

Az opponensi véleményekből általában az egyes példamondatok megítélésével kapcsolatos problémákat gyűjtöttem itt össze: ezek közül is azokat, amelyeknél igyekszem megvédeni a mondatokkal kapcsolatos grammatikalitási ítéleteimet, vagy egyes esetekben rámutatni, hogy ha éppen rossz példamondatot választottam is, az éppen illusztrált jelenség mindenképpen létezik, és kérdéseket vet fel.

Mindenekelőtt hangsúlyozni szeretném, hogy a példamondataimnál (ahogy azt a dolgozat bevezetőjében is leírtam) a hangsúlyokkal együtt értendő a grammatikalitás megítélése. Tehát, ha nem jelzem külön a mondatban, hogy van kontrasztív hangsúllyal ellátott összetevő, akkor anélkül értelmezem a mondatot, és így, „semleges” mondatként ítélem meg a grammatikalitását. Ebben az értelemben ítélem tehát agrammatikusnak a (6a) mondatot: vagyis mint olyan mondatot, ahol egyetlen összetevőn sincsen kontrasztív hangsúly. A *tegnap* szót kontrasztíven hangsúlyozva természetesen grammatikus a mondat.

Szeretném ezen a helyen néhány kijelentésemet pontosítani, illetve jobban kiemelni egyes (talán kevésbé hangsúlyozott) megjegyzéseimet:

- a *Hozott föl fát.* mondatokban az elemek sorrendje (vagyis az ige – ige-kötő sorrend) felel meg a magyar mondatokban a progresszív mondatokban szokásos szórendnek. Az ige-kötő progresszív vagy tagadó mondatokban szokott az ige mögé kerülni (vagy maradni – modelltől függően), illetve akkor, ha egy fókusz-értelmezésű összetevő miatt kiszorul az igevivő pozícióból.

- A *születik* igével valóban nem hangzik túl szerencsésen a progresszív aspektusú mondat, de a megítélési bizonytalanságokat az is jelzi, hogy más helyen ugyanezt a mondatot egyik bírálom sem kifogásolta (2. fejezet, 36. példa).
- Kiefer Ferenc felhívta rá a figyelmemet, hogy a progresszív mondatok esetében a tagadás tesztje csak az egyik irányban működik: vagyis igaz, hogy a progresszív nem tagadható, de ha a mondat nem tagadható, attól még nem biztos, hogy progresszív. Ezzel egyetértek, és nem is akartam azt állítani, hogy ha a mondat nem tagadható, akkor az biztosan progresszív: „A (64a) és (64b) mondatok különbségéből látszik, hogy nem-specifikus tárgy esetén a mondat nem tagadható, és ez magyarázható azzal, hogy progresszív aspektusú (...)”. Valójában nem nagyon tudok más magyarázatot elképzelni, hogy miért ne lenne tagadható a vizsgált (64a) mondat, de mivel a progresszivitás valóban nem igazolható ezen a módon, ezért fogalmaztam úgy, hogy ez egy lehetséges magyarázat.
- Itt pótolok egy szintén kifogásolt hiányosságot: nem adtam példamondatokat bizonyos predikátumcsoportokra.

Azok az igék, ahol a hangsúly helye különbözteti meg a DE-igét a nem DE-igétől (a mondatok kontrasztív hangsúly nélkül olvasandók):

(3a) Péter hagyott egy könyvet a polcon. / *Péter hagyta a könyvet a polcon.

(3b) Péter a polcon hagyott egy könyvet. / Péter a polcon hagyta a könyvet.

Azok az igék, amelyek egy lokatívis argumentummal cselekvésigékből nem-specifikus argumentumot engedélyező igévé válhatnak, thetikus állítást alkotva:

(4a) *Valamilyen tündér táncol. / A tündér táncol.

(4b) Valamilyen tündér táncol a tóparton. / A tóparton táncol valamilyen tündér.

- A többes számú névelőtlen tárgyat tartalmazó mondatoknál említettem a habituális olvasatot: igen, úgy látom, hogy ezeket a mondatokat lehet a *szokott* predikátummal parafrazálni. Ennek valójában csak a világismeretünk szab határt: vagyis az a tudás, hogy mely cselekvések válhatnak valakinek a szokásává, és melyek nem.

- Az ötödik fejezetben a (30)-as mondatok modalizált változata valóban jobb lesz, mint az eredeti példák, ahogy erre a (32c) példánál magam is rámutatok. A (32b) *Péter hosszú levelet ír* mondat megítélésével kapcsolatban: ennek a mondatnak a megkérdőjelezésével nem igazán azt akartam kifejezni, hogy a mondat agrammatikus lenne, sokkal inkább azt, hogy nem tudok elképzelni megfelelő szövegkörnyezetet vagy szituációt, amikor elhangozhat. Mivel a beszélt nyelvi mondatokban a névelők sietség stb. miatt is elmaradhatnak, olyan példát kellene keresni, ami pl. egy regény szövegében megállná a helyét. A bírálóm által adott példa-szituáció (vagyis hogy látom, hogy Péter már néhány lapot teleírt és még mindig ír) véleményem szerint nem teszi lehetővé a (32b) mondat leírását. Helyette lehet a feltételes módú változatot mondani (*Péter hosszú levelet írhat*), vagy hasonló jelentésben a határozatlan névelővel ellátott tárgyat (*Péter egy nagyon hosszú levelet ír (igaz?)*). De nem tudom elképzelni, hogy ki és milyen információközlési szándékkal jelentené ki azt, hogy *Péter hosszú levelet ír*. (Nagyon fontos itt a jelen idő használata: az állításaim múlt idejű mondatra már nem érvényesek, és természetesen fókuszos mondatokra sem).

- „A nem alanyi puszta NP és V nem föltétlenül telikus: *tévét néz, pénzt költ, előadást hallgat* stb.”: egyetértek Kiefer Ferencsel. Laczkó (2000) [+VM]-jegyének ismertetésénél („A

[+VM]-igéket semleges intonációjú mondatokban meg kell előznie a nem-alanyi argumentumoknak, miáltal a szerkezet telikus lesz.”) elmulasztottam megjegyezni, hogy ugyan a jeggyel kapcsolatos ötletet átvettem, de magát a konkrét jegyet nem, és annak Laczkó (2000)-ben leírt tulajdonságait sem. Az általam javasolt jegy tulajdonságairól így írtam: „Egy [+VM] jegyet vezetek be, amit meg kell adni az ige lexikai jellemzésében, és ez azt jelenti, hogy nincsen az igének igevivő pozíciója, vagy kötelezően ki van töltve valamivel (igekötő, rezultatív bővítmény stb.), ezért nem lehet közvetlenül az ige előtt nem-specifikus vonzat. Ez azzal a következménnyel is jár, hogy az esetek egy részében nem lehet kifejezni imperfektív (folyamatos) aspektust az adott predikátummal.” Ezt természetesen nem úgy értettem, hogy a [+VM] jeggyel meg nem jelölt predikátumok esetében, amelyek így képesek pusztán NP-vel kifejezett vonzatokkal együtt járnak, kötelező lenne a befejezett aspektus.

- Abban is egyetérték Kiefer Ferencsel, hogy a következő (már idézett) két mondat között nincsen összefüggés, és nem is akartam azt állítani, hogy lehetne:

(5) Péter krahált egy cibult.

(6) Péter cibult krahált.

Vagyis nem akartam azt állítani, hogy ha egy predikátummal lehetséges az (5) mondat akkor biztosan lehetséges vagy kizárt a (6), és fordítva.

- Gécszeg Zsuzsa felhívta a figyelmemet arra, hogy az a következtetés, miszerint ágensi alanyú, befejezett és thetikus mondatok alanya nem lehet pusztán NP, nem állja meg a helyét, hiszen az én példáimmal szemben tudott mutatni egy nagyon jó ellenpéldát:

(7) Idegenek törtek be a tanyánkra.

Ezzel a mondattal kapcsolatban az a furcsa, hogy nagyon nehéz másik hasonlót kitalálni (természetesen kontrasztív hangsúly nélkül kell értelmezni a mondatokat):

(8a) *Idegenek érkeztek meg a tanyánkra.

(8b) *Fiúk törtek be a tanyánkra.

(8c) *Idegenek törtek be a szobánkba.

A dolgozatomban idézett példásor funkciója az volt, hogy az elemzések köréből kiszűrhessem az újságokban elsősorban címként gyakran megtalálható ilyen mondatokat (lásd (9a):

(9a) Katonák négy gyereket lőttek le Irakban. (forrás: www.origo.hu)

(9b) *Verebek nagy kupac magot gyűjtöttek össze az ablakomban.

A (9b) szerkezete azonos a (9a)-éval, csak az egyes szavak különböznek. De míg a (9a)-t esetleg elfogadhatónak tartjuk, a (9b)-t biztosan nem. Hasonló a helyzet a (7) és (8) mondatok között. Véleményem szerint a (7) és a (9a) mondatokkal „van baj”: vagyis ezek azok, amelyek nem szabályosak, feltehetően éppen a címnek is beillő (pontosabban éppen annak beillő) jelentésük miatt.

- Az egyik legtöbbet kritizált példám az *almát szed*: egyrészt rossz példa a puszta NP számsemleges viselkedésére, mivel ebben a példában az *almát* anyagnévként funkcionál (különben nem is állhatna egyes számban a többes tárgyat elváró *szed* ige mellett), ezért egyes számban nem lehet rá visszautalni. Ráadásul több olyan példasorba is belekeveredett ez az NP + V szerkezet, ahol a példasor többi tagjára tett állítás erre a példára nem volt igaz, és így gyengítette az egész állítást. Pl. ebben az anyagnév olvasatban jelzőkkel nehezen bővíthető (pontosabban semleges mondatokban nem bővíthető), viszont determinánsokkal igen (*sok almát szedett / ???piros almát szedett*), vagy szintén az anyagnévszerű értelmezése miatt nem kell ahhoz többes számba tenni, hogy ne egyes számú entitásra hivatkozzon, és így értelemszerűen kifejezhessen folyamatos cselekvést.

A dolgozatomban többször idéztem Alberti (1997)-es cikkéből átvett táblázatát:

nem-referenciális	referenciális	
nem-specifikus		specifikus
határozatlan		határozott
puszta főnév	egy / tsz. puszta főnév	a(z) / tul.név
anyagnév (egyes sz. puszta főnév)		

Ebből is kiderül, hogy az anyagnévként funkcionáló puszta NP-k gyakran a többes számú puszta NP-vel vagy a határozatlan névelős főnévi csoportokkal mutatnak egyező tulajdonságokat.

- A bírálóim a következő mondat értelmezésével nem értettek egyet:

- (10) a. Mari lámpát szerelt fel a falra.
 b. Mari lámpákat szerelt fel a falra.

A dolgozatomban azt írtam, hogy ezeknek a mondatoknak az én megítélésem szerint három különböző interpretációjuk lehet a hangsúlyoktól és az intonációtól függően:

- vagy kontrasztív értelmű, és a puszta NP-s tárgy fókusz-funkciót kap
- vagy progresszív aspektusú (ekkor az igekötő valójában redundáns)
- vagy alapvetően thetikus állítás (legalábbis a komment- / predikátumrész).
 Vagyis olyan a szoba, hogy lámpák vannak a falra szerelve.

Mindkét bírálóm a harmadik interpretációval nem értett egyet. Véleményem szerint A (10a,b) mondatok válaszként adhatóak arra a kérdésre, hogy „Na és, milyen a szoba?” például egy kollégiumi vagy albérleti szoba átvétele esetén. A „Mi történt?” kérdés, amit Kiefer Ferenc javasolt, valójában kétértelmű: rákérdezhetünk egy szituációra, egy időszakra stb., és ekkor az állítás valójában arról szól, hogy Marival mi történt egy adott helyzetben. De rákérdezhetünk vele a szoba állapotára is („Te jó ég, mi történt itt?”), és ekkor a (10a,b) mondatokban megfogalmazott válaszban Marinak nincsen topik szerepe, hanem az egész mondat thetikus állítást fogalmaz meg és a szobáról (annak állapotáról) tesz állítást.

6.3 Specifikusság

Gécseg Zsuzsa jelezte azt a problémát a bírálatában, hogy a specifikusság fogalma nem teljesen tisztázott a dolgozatomban. A dolgozatom témájával összefüggésben a legnagyobb problémát abban látom, hogy valóban nem sikerült megnyugtató megoldást mutatnom a nem specifikus vonzat (elsősorban az alany) és a topik kapcsolatára. Valójában, mivel a pusztán NP-s vonzatok soha nem lehetnek topikok, ez nem is volt fontos célkitűzése a dolgozatomnak, ettől függetlenül a tisztánlátás és a helyes fogalomhasználat miatt valóban érdemes lenne ezzel a problémával részletesebben foglalkozni.

A bírálóm egyik példája az *Egy gyerek kiszaladt az úttestre.* mondat, amiről én azt állítottam (Maleczki (2000)-et követve), hogy lehetséges az alanyi főnévi csoport specifikus és nem specifikus értelmezése is. Hogy ez valóban összefügg-e azzal, hogy ilyenkor az alany topikban van vagy sem, a Kálmán (2001)-ben ismertetett eldöntendő kérdés tesztet tudom ajánlani, ami segít elkülöníteni a magyar mondat topik részét a komment résztől. A teszt alapján, ha a mondatot eldöntendő kérdéssé alakítjuk, az emelkedő-eső hanglejtés a komment elején jelenik meg. Ezt a mondatot kétféleképpen lehet eldöntendő kérdéssé alakítani: vagy úgy, hogy ez a bizonyos emelkedő-eső hanglejtés az igekötőn jelenik meg (akkor az *egy gyerek* jelentése valójában 'az egyik gyerek'), vagy úgy, hogy az alanyon (akkor az alany nem a topik, hanem a komment része, és nem specifikus).

Gécseg Zsuzsa másik példája az *Egy újságban / Az egyik újságban azt olvastam...*, amiben az újságot tartalmazó főnévi csoport specifikussága (a főnévi csoport szerkezetétől függetlenül) ugyanolyan, ráadásul nem (vagy nem feltétlenül) jelenti egyik mondat sem azt, hogy előtte szóba került volna az újságok halmaza. Belátom, hogy az általam használt specifikussági fogalom valóban nagyon az ismert / új információ ellentétpárra épít, és szószerint ezekkel a fogalmakkal ez a példamondat nem értelmezhető, de abban az értelemben igen, hogy 'az elérhető újságok halmaza'.

A harmadik problémás példamondat ebben a témakörben a *Péter két órán át írt egy levelet.* mondat. Gécseg Zsuzsa szerint, ha a specifikusság az ismert / új szembenállás alapján van definiálva, akkor fel kell tételeznünk, hogy a szituációban több levélről is szó van, amik közül az egyiket írta két órán át Péter. Az én megítélésem szerint a mondat valóban valami ilyesmit jelent. Szembeállítva a *Péter két órán át levelet írt.* mondattal, ami azt jelenti, hogy Péter két órán keresztül levélírással foglalkozott, az eredeti példa valóban azt hangsúlyozza, hogy csak egyetlen levéllel törődött, noha vagy több levél is volt, vagy több (ismert) tennivaló.

Kiefer Ferenc is több esetben bírálta a specifikusságról szóló ítéleteket a dolgozatomban, illetve azt az állítást, hogy a specifikus / nem specifikus értelmezése a vonzatoknak (ami általában aspektusbeli különbségekkel is jár) a mondat hangsúlyozásának megváltozását is magával vonná. Összefoglalva válaszolva ezekre a kérdésekre: általában tartottam magam a dolgozatom elején bevezetett teszthez, vagyis ahhoz, hogy azokat az összetevőket tekintem nem-specifikusnak, amelyek jelentésváltozás nélkül helyettesíthetők a *valamilyen N* kifejezéssel, és azokat specifikusnak, amelyek az *N-ek közül valahány* kifejezésre lecserélhetők. Az egyik ilyen vitatott példa volt a *Péter egy újságot olvasott.*, illetve a *Péter*

olvasott egy újságot. mondatok. Mivel itt a nem-specifikus tárgyáról van szó, helyettesítsük az *egy újságot* a *valamilyen újságot* kifejezéssel! Ebben az esetben a két mondat így hangzik: (a) Péter *valamilyen újságot* olvasott. (b) Péter olvasott *valamilyen újságot*. A (b) mondat vagy korrekciós fókusszal értelmezhető (*Péter OLVASOTT valamilyen újságot, nem ÍRT*), vagy *valamilyen* 'teljesen végbement' cselekvésként: azaz Péter végigolvasta az újságot (konkrétan talán: életében olvasott már *valamilyen újságot*). Ugyanez a jelentésmozzanat nincsen meg a (a) mondat esetében.

A folyamatos és a befejezett puszta NP-s tárgyat tartalmazó mondatok intonációjához: (a) *Péter tegnap délután levelet írt az édesanyjának (és még aznap fel is adta a postán).* (b) *Péter egész délután levelet írt a nappaliban.* – sajnos, bizonyítani nem tudom, inkább csak intuíció, hogy az (a) mondat esetében nem irtódik le teljesen a hangsúly az igéről, míg a (b) mondatban igen. Talán inkább úgy fogalmaznék, hogy a (b) mondatban semmiképpen nem eshet hangsúly az igére, az (a)-ban viszont akár igen. De lehetséges, hogy ez már csak visszavetítés: a kétféle értelmezéshez kétféle hangsúlyt próbálok társítani.

6.4 Visszautalási jelenségek

A vitatott példamondatokkal kapcsolatban osztom a bírálóimnak azt a megállapítását, hogy a puszta NP-vel kifejezett vonzatokra bizonyos körülmények között, helyesen megválasztott példamondatokkal vissza lehet utalni. Nekem ugyan a visszautalások többsége még mindig bizonytalan, csupán a diskurzusban feltételezett koherencia miatt fogadható el a legtöbb, nem pedig olyan egyértelmű visszautalásként, ahogy a determinánssal ellátott főnevekre vissza tudunk utalni.

Gécseg Zsuzsa példája a következő:

- (11) Tavaly az iskolában énekkar_i alakult. – Az együttes_i nagyon szépen szerepelt az országos versenyeken.

A következő mondatban azonban már szerintem nem ilyen jó a visszautalás:

- (12) Tavaly az iskolában énekkar_i alakult. – Az iskola új együttese_i nagyon szépen szerepelt az országos versenyeken.

Számomra ennél a visszautalásnál nem egyértelmű, hogy nem két független hírt hallunk, hanem a második mondat az elsőre utal vissza.

Nagyon érdekes kérdés, hogy mik a megfelelő visszautaló mondat kiválasztásának szabályai. Tudom, hogy a dolgozatom elsősorban a problémákat vetette fel ezzel kapcsolatban, és igyekeztem arra a tendenciára rámutatni, hogy a befejezett állításokban szereplő, és főleg a minél bővítettebb puszta NP-kre könnyebb a visszautalás, mint a folyamatos mondatokban szereplő és bővítetlenebbekre.

Ezzel kapcsolatban állítottam fel párhuzamot a Partee-féle hipotetikus referens és ezen mondatok viselkedése között. Nem a szigorú szemantikai elemzés értelmében használtam ezt a párhuzamot, csupán arra próbáltam rávilágítani, hogy a mondatban kifejezett esemény

befejezettsége miatt feltételeződik / feltételezünk egy olyan referenst, amit valójában nem vezet be determináns a mondatba (amennyiben olyan háttér-modellt képzelünk el, ahol a determinánsok bevezetése „normálisan” konkrét lexikai egységek jelenlétéhez kötődik, pl. névelőkéhez). A Gécseg Zsuzsa által említett 104. oldal (40), (41”) mondattal kapcsolatban valószínűleg pontatlanul fogalmaztam: nem akartam azt sugallni, hogy a példa ellentmondana Partee elméletének.

6.5 Lexikai egységek és a lexikonban alkalmazott jegyek

Mindkét bírálom tett fel kérdéseket azzal kapcsolatban, hogy bizonyos lexikai egységeknél (pl. régensek rezultatív bővítménnyel, névszói predikátumok, igekötős igék) hogyan kaphatják meg az általam bevezetett [•VM] jegyet az egyes predikátumok.

A megoldásom erősen lexikai: ez azt jelenti, hogy minden predikátumnak annyi tétele van, ahány különböző vonzatszerkezetet lehet neki tulajdonítani, és a bevezetett jegye ezekhez a különálló lexikai tételekhez kapcsolódik. Tehát az igekötős ige külön tétel (a különböző vonzatkeretek miatt feltehetően több tétel) az ige igekötő nélküli változatától. A rezultatív bővítménnyel kiegészített régens külön tétel az ige azon változatához képest, aminek a vonzatszerkezetében nem tüntetjük fel a rezultatív bővítményt. A mind jelzői, mind állítmányi szerepet felvenni tudó névszók (minimum) két különböző tétellel szerepelnek a lexikonban, hiszen ezekhez a szerepekhez eltérő vonzatstruktúrát kell feltételeznünk.

Természetesen illik feltételezni olyan lexikonon belül működő szabályokat, amelyek a megjósolható lexikai tétel-változatokat létrehozzák, de ezzel nem foglalkoztam a dolgozatomban.

6.6 A dolgozat felépítése és a következtetések

Kiefer Ferenc felhívja rá a figyelmet, hogy noha többször hangsúlyozom, hogy kizárólag a semleges mondatokkal kívánok foglalkozni, valójában a progresszív mondatokról többször is szó esik, és mivel nem hangsúlyozom eléggé, hogy ezeket nem tartom semlegesnek, ezért úgy tűnik, hogy csak a fókuszos mondatok maradnak ki a tárgyalásból.

Noha a Komlósy (1989)-et ismertető definíciómban talán tényleg határozottabban kellett volna fogalmaznom, a dolgozatomban célja valóban az, hogy a semleges (nem fókuszos és nem is progresszív) mondatokban megmutassam a névelőtlen főnévi vonzatok előfordulási lehetőségeit, és az LFG-modellben adott elemzéssel magyarázatot is keressek arra, hogy a grammatika mely pontján vonatkoznak rájuk megszorítások. Valóban több szó esik a progresszív mondatokról, mint a fókuszosokról, de ennek elsősorban az az oka, hogy a specifikusságnak (elsősorban a tárgy specifikusságának) a „változása”, vagyis eltérő specifikusságú tárgyak használata gyakran együtt jár a progresszív aspektust kikényszerítő értelmezéssel. Ettől függetlenül a puszta NP-eket tartalmazó mondatokban elsősorban a folyamatos / befejezett (vagyis perfektív és imperfektív) szembenállásra koncentráltam inkább, és a progresszív aspektusú mondatokat igyekeztem (amennyire ez lehetséges volt) kizárni a vizsgálatból, természetesen mindig megemlítve, hogy mikor jó progresszív aspektussal az anélkül agrammatikus mondat. Ugyanez volt a fókuszos mondatok említésének is a szerepe.

A dolgozatomban valóban viszonylag sok a referáló rész, ahogy Kiefer Ferenc is megjegyezte. Ennek az az oka, hogy célnak tekintetem az összes eddig felmerült megállapítás újraértékelését, és egyben szemléltetését is. A névelőtlen főnévi vonzatok vizsgálatánál a lényeg (számomra legalábbis úgy tűnik) a részletekben van: sok-sok, a szakirodalomból már ismerőssé vált példamondat elemzése volt (számomra legalábbis) szükséges ahhoz, hogy kiválogathassam közülük azokat, amelyekkel elemzés szinten érdemes foglalkozni, vagyis eltekinthessek a szerintem a szakirodalomban legtöbbször idézett idiómáktól, és különösképpen a kollokációktól.

A dolgozatom legfontosabb megállapításának azt tartom, hogy a puszta NP-k vonzatként való megjelenésében (az idiómák és kollokációk kiválogatása után) elemzésre méltó szerkezeteket lehet azonosítani, és hogy a grammatika különböző szintjeinek kell együttműködniük ahhoz, hogy az ilyen mondatokat elemezni (azaz grammatikalitásukat megjósolni) lehessen. A névelőtlen főnevek megjelenését nagyban befolyásolja, hogy csak igevivő pozícióban jelenhetnek meg a mondatban: ez egyben azt is jelenti, hogy az LFG-ben is kell VP-projekciót építenünk a magyarban, szemben néhány korábbi elképzeléssel. Az, hogy mely predikátumok mellett épül ki ilyen pozíció, illetve mikor mi töltheti be, lexikai kérdés. Ezen túl viszont nem grammatikai és nem is lexikai kényszerek befolyásolják a puszta NP-k megjelenését, hanem értelmezésiek: úgy vélem, ez az, amivel minden grammatikai modellnek problémás megbirkóznia.

Viszket Anita